

ZONDAG 43.

Verklaring van het negende gebod.

Nadat de Heere gezorgd heeft voor het leven, voor de kuisheid en voor de uiterlijke goederen van de mens in de vorige geboden, zo stelt Hij nu - aangezien een goede naam en faam kostelijker is dan alle uitwendige goederen, Spr. 22 : 1, Pred. 7 : 2 - voorts aan de orde, dat ook die ongekwetst bewaard moge worden. En na in de voorgaande geboden verboden te hebben, dat wij onze handen zullen uitsteken om onze naaste in zijn leven of goederen te benadelen, en dat wij de andere lidmaten niet zullen besmetten met enige onreinheid, zo verbiedt Hij nu, dat wij hem ook niet mogen kwetsen of benadelen met de tong; welk lid, al is het klein, toch, wanneer het niet bedwongen wordt, een vuur is, ja een wereld van ongerechtigheid, een onbedwingelijk kwaad, vol dodelijk venijn, Jak. 3 : 6 en 8. Dat lid nu wordt gebreedeld in dit negende gebod, dat in deze Zondagsafdeling, Vraag 112, verklaard wordt. Aangezien ook dit gebod verbiedenderwijs voorgesteld wordt, moet men, als eerder, bij de verklaring letten op: 1. Wat hier verboden wordt, en 2. Wat hier geboden wordt.

HET NEGENDE GEBOD.

Ex. 20 : 16; Deut. 5 : 18: *Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uwen naaste.*

Vraag 112. Wat wil het negende gebod?

Antwoord. Dat ik tegen niemand valse getuigenis geve a), niemand zijn woorden verdraaie b), geen achterklapper of lasteraar zij c), niemand lichtelijk en onverhoord oordele of helpe veroordelen d); maar allerlei liegen en bedriegen, als eigen werken des duivels e), vermijde, tenzij dat ik de zware toorn Gods op mij laden wil f); insgelijks, dat ik in het gericht en alle andere handelingen de waarheid liefhebbe, oprechtelijk spreke en belijde g); ook mijns naasten eer en goed gerucht naar mijn vermogen voorsta en bevordere h).

- a) Ex. 23 : 1, Deut. 19 : 18v., Spr. 6 : 16 en 19; id. 19 : 5 en 9; id. 21 : 28, Openb. 22 : 15.
- b) Matth. 26 : 61.
- c) Ps. 15 : 3, Rom. 1 : 30.
- d) Matth. 7 : 1 v., Luk. 6 : 37, Joh. 7 : 24 en 51.
- e) Joh. 8 : 44, Ef. 4 : 25.
- f) Spr. 12 : 22 en id. 13 : 5.
- g) Ps. 15 : 1 v.; 1 Kor. 13 : 6.
- h) 1 Petrus 4 : 8.

Verklaring.

(Lansbergen. Aangezien het de mens niet baat, dat hij leeft, tenzij hij ook wel leeft, is het zeer juist, dat de Heere in Zijn wet niet slechts voorstelt hetgeen nodig is om te leven, maar ook om wél te leven. Omdat de goederen en de leeftocht de oorzaken zijn, waardoor het leven onderhouden wordt, is daarom in het vorige gebod

daarover gehandeld. En daar een goede naam en faam een oorzaak is, om wel te leven, wordt nu in dit gebod voorgesteld hetgeen behoort tot verdediging daarvan. En hoewel alle mensen met verstand meer een goede naam dan goederen (hoog)achten, toch - omdat wij van nature meer genegen zijn om te streven naar de goederen dan naar een goede naam, omdat de goederen de voornaamste en zeer nodige hulpmiddelen zijn om ons leven te onderhouden! - handelt de Heere in Zijn wet zeer geschikt eerst over de goederen, en dan nu over de goede naam.)

Het doel van dit gebod is, dat de waarheid onder de mensen gehandhaafd zal worden. Hier worden dus een vals getuigenis, en daarmee ook alle andere dergelijke soorten valsheid, die hiermee enigszins verwant zijn, verboden, welke alle bijeen onder het woord „*liegen*” begrepen zijn.

In het algemeen wordt onder „getuigenis” alles verstaan, wat ergens gedurig gezegd en bevestigd wordt, om dat te doen geloven, of voor waar te houden, of het nu goed dan wel verkeerd is. En omdat de getuigenissen bij vele handelingen onder de mensen, tot bewaring van de algemene vrede en welstand zeer nodig en gebruikelijk zijn, kan op dat punt zeer veel schade aangericht en daarin grote zonde begaan worden, in zover de waarheid opzij gezet wordt. Er zijn tal van zaken, die dagelijks voorvallen, waarvan wij niet weten, en waarvan wij geen bericht of waarheid kunnen vernemen dan door (middel van) getuigen, op wier geloof(waardigheid) en trouw wij moeten afgaan. Want wanneer die in hun woord en getuigenissen feilen en de waarheid niet oprecht voortbrengen, dan worden op zulke verkeerde fundamenten veel dwalingen en schadelijke zaken gebouwd, en wordt de naaste in vele dingen te kort gedaan. En dus wordt hier onder „valse getuigenis” alles verstaan wat, in strijd met de waarheid, tegen de naaste, tot diens beschuldiging, of om hem in zijn goed, eer of leven, of op een andere manier enigszins schade aan te doen - hetzij dan dat het in het gericht, of ook in de gewone gesprekken buiten het gericht, zou geschieden - gesproken en verzekerd wordt. En in het verbod: „Gij zult geen valse getuigenis spreken tegen uwen naaste” wordt dit gebod begrepen: „Gij zult een *waar getuigenis* spreken.” Daarom is de voornaamste deugd, die hier geboden wordt, en waaronder alle andere deugden a.h.w. begrepen zijn, de *waarheid* of waarachtigheid in woorden, in meningen, in oordelen, in verdragen en contracten en in de leer. Daarentegen is de voornaamste ondeugd, die hier verboden wordt, en waaronder de andere begrepen zijn, leugen in die dingen.

(Lansbergen. In het Antwoord van deze Catechismus worden beide delen van dit gebod uitgedrukt en verklaard, namelijk: Ten eerste, welke ondeugden hier verboden worden; en ten tweede, welke deugden daarentegen hier geboden worden.

In het *eerste deel* worden zeven ondeugden genoemd en voorgesteld, die hier verboden en alle onder een vals getuigenis gerekend worden.)

1. Dat ik tegen niemand *valse getuigenis* geve; d.w.z. dat ik tegen mijn naaste óf geen onware dingen voortbreng en getuig, óf niet zeg dat iets waar of vals is, van hetgeen mij geheel en al onbekend is. Want aangezien een getuigenis alles is, wat bestendig gezegd en verzekerd wordt waar te zijn, hetzij goed dan wel verkeerd, dan volgt daaruit, dat een vals getuige degene is, die niet maar enkele onware dingen ten nadele van zijn naaste getuigt, maar die ook beweert dat waar is, waarvan hij zelf niets afweef. De Heilige Schrift stelt ons voorbeelden van valse getuigen daar in die gemene boeven (1 Kon. 21), die voor *Naboth* geplaatst, vals tegen hem hebben getuigd. Desgelijks in hen, die tegen *Christus* en *Stefanus* zijn opgestaan, van wie wij lezen, Matth. 26 : 61 en Hand. 6 : 14. Hoe zwaar die zonde is, leert ons de profeet Salomo

(Spr. 6 : 16), als hij ze rekent *onder de zes dingen, die God haat*; en dat wordt ook te kennen gegeven door de straf, die God bij Mozes tegen de valse getuigen gesteld heeft, Deut. 19 : 16-19: „Wanneer een wrevelig getuige tegen iemand zal opstaan om een afwijking tegen hem te betuigen, zo zullen die twee mannen, welke den twist hebben, staan voor het aangezicht des HEEREN, voor het aangezicht der priesters en der rechters, die in die dagen zullen zijn. En de rechters zullen wel onderzoeken; en zie, de getuige is een vals getuige, hij heeft valsheid betuigd tegen zijn broeder, zo zult gijlieden hem doen gelijk als hij zijn broeder dacht te doen; alzo zult gij het boze uit het midden van u wegdoen.” Dit is de eerste zonde, die God hier in dit gebod verbiedt, waartoe alle andere kunnen herleid worden.

2. „Dat ik niemand zijn *woorden verdraaie*”, d.w.z. dat ik niet op een onvrome manier iemands woorden in een andere betekenis verander, dan hij zelf bedoeld heeft. Want God houdt voor valse getuigen allen, die dat doen. En dat kan duidelijk bewezen worden uit die getuigen, die Christus' woorden anders aanhaalden (Matth. 26 : 60v.), dan Hij ze gesproken had, en ze uitlegden in strijd met Zijn bedoeling en betekenis. Want de Heere had niet gezegd: „Ik kan den tempel Gods afbreken en in drie dagen denzelve opbouwen”, maar: „Breekt dezen tempel, en in drie dagen zal Ik denzelve oprichten” (Joh. 2 : 19). Want Hij sprak niet over de tempel te Jeruzalem, maar „van den tempel Zijns lichaams.” Aangezien dus de Heilige Geest hen valse getuigen noemt, staat het vast, dat valse getuigen zijn: allen, die op een bedrieglijke en listige wijze iets toevoegen aan, of wat weglaten uit, of op onvrome manier verdraaien hetgeen er gezegd of gedaan is. Dat wordt bewezen uit die getuigen, die tegen Stefanus opstonden. *Want uit hetgeen hij inderdaad gezegd had maakten zij een valse conclusie.* En daarom noemt de Heilige Schrift hen dan ook valse getuigen, Hand. 6 : 13v. 3.

3. „Dat ik *geen lasteraar of achterklapper zij*”; d.w.z. dat ik niet het leven van iemand, die niet aanwezig is, in het openbaar of in het geheim lastere. Want er is tweërlei achterklap, publiek en geheim. Wanneer het openlijk geschiedt, dan heet het eigenlijk „achterklap”, en wanneer het heimelijk gebeurt, *oorblazen*. Beide soorten noemt en bestraft de Apostel in Rom. 1 : 30. Deze zonde is zeer schadelijk en verderfelijk. Want haar is eigen, dat daardoor *minstens drie personen gekwetst* worden.

De achterklapper, 2. degene van wie men achterklapt, en 3. degene die ze hoort. De *achterklapper* zelf, want als hij zich niet bekeert, dan wordt hij daardoor uitgesloten van de gemeenschap Gods; zoals de profeet David getuigt in Ps. 15 : 1 en 3: „HEERE, wie zal verkeren in Uwe tent? Wie zal wonen op den berg Uwer heiligheid? Die met zijn tong niet achterklapt, zijn metgezel geen kwaad doet, en geen smaadrede opneemt tegen zijn naaste.” Ook hem van wie achterklap gesproken wordt, kwetst de achterklapper. Want daardoor lijdt deze schade in zijn goederen, of in zijn goede naam, of leven, of in die alle tezamen.

Een voorbeeld daarvan hebben wij in *Doëg*, de Idumeeër (1 Sam. 22 :, die met zijn schadelijk oorblazen de moord op de priester Achimelech en 85 andere priesters veroorzaakt heeft, en dat de stad Nob met de scherpte des zwaards geslagen is, mannen, vrouwen, kinderen en zuigelingen, ossen, ezels en schapen. En ook in *Haman*, die uit boosheid het Joodse volk bij koning Ahasveros bedroog (Esth. 3 :, en al van de koning het bevel losgekregen had, om het hele Joodse volk uit te roeien; hetgeen ook geschied zou zijn, als God dit kwaad niet had afgewend. En David schrijft ook aan de achterklappers en oorblazers alle gevaren toe, die hem aangedaan worden door de vervolging van Saul. Want zo spreekt hij Saul aan (1 Sam. 24 : 10): „Waarom hoort

gij de woorden der mensen, zeggende: Zie, David zoekt uw kwaad?" Zodat die profeet niet zonder oorzaak van de achterklappers schrijft (Ps. 64), dat zij hun tongen scherpen als een zwaard, en dat zij in plaats van met hun pijl, met bittere woorden hun boog gespannen hebben. Die (zegt hij) een bitter woord aanleggen als hun pijl. Eveneens: Dat zij hun tong scherpen als een slang, en dat er heet addervergift onder hun lippen is. Tenslotte wordt ook hij gekwetst, die de achterklap *aanhoort*, vooral als zijn oren openstaan om achterklap graag te horen, en als hij de naaste of vriend, van wie de achterklap gesproken wordt, niet tot diens eer verdedigt en voorspreekt. Want zeer juist heeft vroeger een heidens dichter (Horat. Sat. 4. lib. degene, die zijn vriend niet in diens eer verdedigt als hij door anderen gelasterd wordt, gelijk gemaakt aan de achterklapper zelf. Omdat dus de achterklap zulk een schadelijk kwaad is, moeten alle Godzaligen dat verfoeien en mijden, vooral omdat de Heere Zelf in Zijn wet die zonde ernstig verbiedt, Lev. 19 : 16: „Gij zult niet wandelen als een achterklapper onder uwe volken; gij zult niet staan tegen het bloed van uw naaste; Ik ben de HEERE.” Zo'n kwaadspreker en schelder (= smader) was de goddeloze *Simeï* (2 Sam. 16 : 5v.), die over zijn heer en koning, David, zulke gruwelijke lasteringen heeft uitgespuwd, toen hij zei: „Ga uit, ga uit, gij, man des bloeds en gij Belialsman! De HEERE heeft op u doen wederkomen al het bloed van Sauls huis.” Zo ook koning *Achab* (1 Kon. 18 : 1, toen hij de profeet des Heeren verweet, dat hij „de beroerder Israëls” was. Hetzelfde geldt de *Farizeeën* (Joh. 8 : 4), die tegen Christus hun lasteringen uitspogen, zeggende, dat Hij een Samaritaan was en de duivel had. Ook zij, die de Apostelen verweten, toen zij vol waren van de Heilige Geest, dat zij vol zoete wijn waren (Hand. 2 : 1). Tenslotte ook de Joden, die Jason en sommige broeders naar de overste der stad Thessalonica trokken, en riepen: Dezen, die de wereld in beroering gebracht hebben, zijn ook hier gekomen (Hand. 17 : 5). Daarom vermaant de Apostel de Efeziërs niet zonder grote oorzaak (Ef. 4 : 3: „Alle bitterheid en toornigheid en gramschap en geroep en lastering zij van u geweerd, met alle boosheid.”

4. „Dat ik niemand *lichtelijk en onverhoord oordele* of helpe veroordelen.” Want een rechtvaardig en eerlijk rechter behoort allereerst bij alle geschillen de waarheid der zaak te onderzoeken en te kennen, opdat hij niet, door onwetendheid bedrogen of door bepaalde verkeerde genegenheden vooringenomen zijnde, een onrechtvaardig vonnis uitspreekt. Bovendien, omdat de aanklagers de rechter zelf de zaak te kennen geven, zoals die inderdaad is, moet de rechter - gelijk hij aan de aanklager het oor geleend heeft -, het andere oor openhouden voor de verdediger. De Geschiedenis spreekt ervan, dat vroeger *Alexander* de Grote zulks deed.

Daarom heeft koning Saul eertijds op dat punt gezondigd, dat hij David zeer onbezonnen en onverhoord heeft veroordeeld (1 Sam. 24 : 10). Hetzelfde geldt van David zelf, die, toen hij metterhaast vluchtende, *Mefibóseth* onverhoord veroordeelde (2 Sam. 16 : 1), op de aanklacht van Ziba, de achterklapper, zijn knecht, aan hem de goederen van zijn meester Mefibóseth ten onrechte toewees. En ook *Ahasveros* (Esth. 3 : 10) die, zonder de Joden te horen, aan Haman bevel gaf om het ganse Joodse volk om te brengen en dat in al zijn landen aan de landvoogden liet bekendmaken. Hetzelfde geldt de *Farizeeën*, die Nicodémus daarom berispt (Joh. 7 : 50v.), dat zij Christus al veroordeelden, voordat zij Hem gehoord hadden.

Zoals ook sommige *Romeinse keizers* deden, die een dergelijk oordeel gebruikten tegen de Christenen, en wier voetstappen vele vorsten, die vijanden zijn van de religie, navolgen; zoals de Nederlandse Kerk daarover terecht klaagde in haar Zendbrieven aan *Filips 1. 1*, koning van Spanje, en aan de overheden der Nederlanden in het jaar 1562; en ook aan keizer *Maximiliaan*, in het jaar 1566, toen zij om de hulp van hem en van

de Evangelische vorsten verzochten, om door een gezantschap aan de koning van Spanje, zoveel te bereiken, dat zij „althans eens op wettige wijze gehoord zouden worden, voordat zij verdoemd werden; hetgeen hun tot dán toe, in strijd met alle, zowel menselijke als Goddelijke rechten, steeds geweigerd was.”

Hier wordt niet slechts een lichtvaardig en onjuist oordeel in het openbare gericht verboden, maar ook in ons persoonlijke oordeel. Dat bestraft Christus openlijk in het Evangelie, als Hij zegt: „Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt. Want met welk oordeel gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden; en met welke maat gij meet, zal u wedergemet worden” (Matth. 7 : v.); welke zonde ook Jakobus met nadruk bestraft, als hij zegt: „Broeders, spreekt niet kwalijk van elkander. Die van zijn broeder kwalijk spreekt en zijn broeder oordeelt, die spreekt kwalijk van de wet en oordeelt de wet. Indien gij nu de wet oordeelt, zo zijt gij geen dader der wet, maar een rechter” (Jak. 4 : 1. Zo zondigde *Eli*, toen hij oordeelde, dat Hanna, die de begeerten haars harten voor de Heere uitstortte, dronken was (1 Sam. 1 : 13v.). En ook de *vrienden van Job*, die in al hun woorden lichtvaardig oordeelden, dat Job óf zeer schandelijk en boos onder de mensen geleefd had, of dat hij een huichelaar geweest was voor God; hetgeen ook de Heere niet weinig bestraft (Job 42 :. Dat was ook de zonde van de *discipelen*, die oordeelden, dat die blinde van wie wij in het Evangelie lezen, zo blind geboren was, omdat óf hij óf zijn ouders gezondigd hadden (Joh. 9 : v.). Hetzelfde geldt ook van degenen, die Christus boodschappen inzake de Galileeërs, wier bloed Pilatus met hun offer vermengd had; want zij dachten, dat die Galileeërs boven alle anderen zondaars geweest waren (Luk. 13 :, omdat zij dat ondervonden hadden; waarin zij grotelijks dwaalden.

5. *Dat ik allerlei liegen vermijde.* Want wanneer hier één soort leugen, namelijk vals getuigenis (geven) verboden wordt, dan volgt daar ook uit, dat alle liegen in het algemeen ook verboden is. *Liegen* is alles wat gezegd of gedaan wordt zonder waarheid, uit welke oorzaak, met welk doel of voornemen het ook zou gezegd of verzonnen zijn. Er is *drieërlei leugen*.

De *eerste* soort leugen is, wanneer iemand, zonder te letten op zijn eigen of op andermans profijt, alleen liegt uit moedwil en lust tot liegen. Zulke leugens noemt Augustinus loutere leugens.

De *tweede* soort is, wanneer iemand liegt om zijns zelfs wil. Zó was de leugen van Sara (Gen. 18 : 1, die liegende ontkende, dat zij gelachen had, omdat zij bang was, daar ze toch wel gelachen had.

De *derde* soort is, wanneer iemand om anderen liegt, en zulks doet: Of om de aanwezigen te vermaken - welke soort de Apostel „gekkernij” (Ef. 5 : noemt, en ze, in tegenstelling met Aristoteles' leer, onder de zonden en ondeugden rekent -, óf tot voordeel en welzijn van onze naaste en tot niemands nadeel; welke soort „gedienstige” leugens genoemd wordt; en zó was de leugen van de Egyptische vroedvrouwen (Ex. 1 : 22v.); óf tot schade van de naaste, zoals de leugen van de *valse getuigen* tegen Naboth was, die om het voordeel van de koning en tot Naboths schade logen (1 Kon. 21 : 1. Hetzelfde geldt van degenen, die tegen Christus en Stefanus opstonden (Matth. 26 : 6v. en Hand. 6 : 13v.). En al die soorten leugens verbiedt God in dit gebod. Want hoewel de ene soort lichter is dan de andere, toch is er niet één, die door God niet voor zonde gerekend wordt. Want het feit, dat sommigen willen beweren dat een „noodleugen” geen zonde is, omdat God de vroedvrouwen van Egypte gezegend heeft (Ex. 1 : 22v.), daarop laat zich gemakkelijk uit Mozes antwoorden, namelijk dat God ze daarom gezegend heeft en hun huizen bouwde, omdat zij de Heere vreesden, maar niet omdat zij uit nood gelogen hadden. Laat ons dus een afkeer hebben van alle soorten leugens, en steeds aan de vermaning

van de Apostel denken, Kol. 3 : 9: „Ligt niet tegen elkander, dewijl gij uitgedaan hebt den ouden mens met zijne werken.”

6. Het laatste dat hier verboden wordt, is, *dat ik vermijde allerlei „bedriegen”*, d.w.z. alles wat met listigheid, bedrog en verkeerde kunsten geschiedt. Dat is een zonde, die met de voorafgaande grote overeenkomst heeft. Want de Heere verbindt in Zijn wet liegen en bedriegen met elkaar en verbiedt ze beide: Lev. 19 : 11: „Gij zult niet stelen, en gij zult niet liegen noch valselijk handelen, een iegelijk tegen zijn naaste.” En zoals deze zonde menigerlei is, zo zijn er ook in de Heilige Schrift zeer veel voorbeelden van. Want Simeon en Levi handelden met bedrog tegenover de Sichemieten (Gen. 34 :13v.), toen zij, na de inname van de stad, al wat mannelijk was hebben gedood. En ook Saul, toen hij David alle eer en zwagerschap aangeboden had (1 Sam. 18 : 1, opdat hij hem zo in levensgevaar zou brengen. Joab vermoordde ook bedrieglijk Abner en Amasa (2 Sam. 3 : 27 en 20 : 9v.). Judas verried de Zoon des mensen met een kus (Matth. 26 : 48v.). Daartoe behoren ook alle *pluimstrijkers* gerekend te worden, en vooral degenen, die op de preekstoel staan en aan de onboetvaardige goddelozen de zaligheid verkondigen. Want van hen zegt God Zelf bij de profeet (Jes. 3 : 1: „O Mijn volk die u leiden, verleiden u”; volgens anderen: „die u gelukzalig achten”, of „roemen.” Versta (zegt de Kanttekening) zulke predikers, die de mensen kussens onder de elleboog leggen, roepende, dat er geen gevaar dreigt. Opdat wij ons voor die leugens en bedriegerijen zouden wachten, woeden in de Catechismus twee redenen voorgesteld, waardoor wij daartoe vermaand en aangespoord worden.

De eerste reden is, omdat het „eigen *werken des duivels*” zijn. Want aangezien Gods kinderen de werken des duivels behoren te haten en die van ganser harte moeten vermijden, volgt daaruit, dat zij alle leugen en bedrog behoren te mijden, welke zulke werken zijn. De waarheid van deze reden bewijst Christus, als Hij leert (Joh. 8 : 4, dat de Joden uit de vader, de duivel waren, omdat zij zijn begeerten volbrachten; en dat die begeerten van de duivel doodslag en leugen waren.

De tweede reden is, *omdat daardoor Gods toorn ten zeerste verwekt* en op de hals geladen wordt. Want zoals de profeet David zegt (Ps. 5 : : „Gij zult de leugensprekers verdoen; van den man des bloeds en bedrogs heeft de HEERE een gruwel”, en de Wijze man zeer juist opmerkt (Sap. 1 : 1: „De mond die liegt, brengt de ziel om.”

Het *tweede deel* van dit gebod bevat hetgeen dat hier daartegen geboden wordt. De voornaamste deugden, die hier geboden worden, zijn de volgende.

1. *Waarheid* of waarachtigheid is een vast voorbedacht voornemen in de wil, waardoor wij waarachtige gevoelens standvastig aannemen, en die naar vereis van ons ambt en van de omstandigheden belijden en verdedigen, de afgesproken contracten houden en in woorden en gebaren bedrieglijke verzwijgingen vermijden, en wel tot eer van God en tot welzijn en zaligheid van onze naaste. Over die deugd handelt Aristoteles kort, maar geleerd in Ethic. lib. 4. c. 7. De eerlijkheid in contracten rekent hij bij de rechtvaardigheid. En hij noemt eigenlijk hem waarachtig of waarheidsprekende, die in al zijn woorden en in zijn hele leven de waarheid spreekt, ook al is het niet zo belangrijk, en die zo geheel en al daartoe gesteld is. En daaruit blijkt, dat de duivel of een leugenachtig mens niet waarachtig of waarheid sprekende is, ook al zegt hij soms wel eens de waarheid.

Tot de waarheid behoort ook *vrijmoedigheid in het spreken*, dat men, al naardat de tijd, plaats en nood het eisen, de waarheid vrij en onbeschoemd belijdt, en daarvan niet afgeschrikt wordt door vrees voor gevaren.

De belijdenis der waarheid wordt ook in het derde gebod geboden, zoals een bepaalde

deugd meermalen tot de gehoorzaamheid aan verschillende geboden behoort. Maar toch wordt zij in het derde gebod op een andere manier geboden dan hier.

Want daar wordt ze geboden, omdat God daardoor Zelf geëerd wordt; en hier, omdat wij onze naaste niet willen bedriegen en omdat wij willen, dat zijn eer en welzijn bewaard worden.

Tegen de waarheid strijdt, als *te weinig*:

(1). *Leugen*, waartoe alle bedriegerijen, veinzingen, noodleugens, lasteringen, achterklappen en schelden behoren; welke soorten van leugens alle samen met de oprechtheid van hart in strijd zijn. Evenzo *onachtzaamheid* om ware gevoelens en opvattingen te leren kennen; en een *moedwillige onwetendheid*, die een leugen is in het verstand. *Een leugen* wil zeggen, dat men anders spreekt of met uiterlijke tekenen te kennen geeft, dan uw opvatting is, en zoals de zaak er werkelijk voor staat. Want liegen heet in het Latijn „*mentiri*”, dat a.h.w. schijnt ontleend te zijn aan „*Adversus mentem ire*”, d.w.z. tegen zijn eigen opvatting ingaan. Alle leugens, die niet uitdrukkelijk de waarheid belijden, worden verboden. En ook zijn niet te verontschuldigen de leugens, die men „noodleugens” noemt. Want men mag geen kwaad doen, opdat het goede daardoor geschiedt. En Lactantius zegt zeer juist (In Epitoma): „Men mag nooit liegen, want de leugen schaadt of bedriegt altijd.” Maar intussen wordt hier niet verboden, wanneer men de waarheid spreekt door een figuurlijke of oneigenlijke uitdrukking, hetzij die begrepen wordt door degenen, met wie men bezig is, ja dan neen. Op die dingen dient men te letten, opdat wij niet al te streng zijn bij het overwegen van bepaalde daden of werken der heiligen, en opdat wij niet de zaken goedpraten, die niet behoeven verontschuldigd te worden. Meestal worden de noodleugens verdedigd met het voorbeeld van de *Egyptische vroedvrouwen*, die de koning voorlogen en door God gezegend werden. Maar God heeft hen niet daarom gezegend, dat zij gelogen hebben, maar omdat zij de Heere gevreesd hebben en de kleine kindertjes van de Israëlieten niet hebben gedood. Vergelijk Augustinus' lib. de Mendacio ad Consentium.

(2). *Lichtvaardigheid*, wanneer men gemakkelijk liegt. Want iemand wordt een lichtvaardig mens genoemd, die veel, vaak en gemakkelijk liegt, en dat zonder schaamte. Als *te veel*, strijden:

(3). Een *ontijdige belijdenis* der waarheid, wanneer men de paarden voor de zwijnen strooit.

(4). *Nieuwsgierigheid*, wanneer men onnodige of onmogelijke dingen onderzoekt. Aristoteles noemt onder de ondeugden, die tegen de waarheid strijden „zich ijdel beroemen” op dingen, die bij ons niet aanwezig zijn; en daarentegen ook veinzen, dat de dingen niet bij ons zijn, die het wél zijn. Geveinsd verwerpen, hetgeen wij toch proberen aan te nemen. En zoveel zij gezegd over de waarheid, die de voornaamste deugd is, welke in dit gebod bevolen wordt. Tevens worden ook andere deugden geboden, die als het ware dienstmaagden der waarheid zijn en er als het ware aanhangsels van zijn.

2. *Oprechtheid van hart*, die hierin bestaat, dat men hetgeen goed gedaan of gezegd is, ook als zodanig aanvaardt en alle twijfelachtige dingen ten goede uitlegt, voor zover daar enige aanwijsbare redenen voor zijn; dat men niet licht enige verdenking of kwaad vermoeden koestert, noch daaraan te veel toegeeft, ook al zijn er enkele geloofwaardige redenen voor; en dat men op grond daarvan geen moeilijkheden maakt, of iets concludeert en beveelt. Of: het is een deugd, die met de waarheid zeer veel overeenkomt, door de wil van anderen om bepaalde geloofwaardige redenen goed te keuren, en zonder ze iets te misgunnen; en door bepaalde twijfelachtige dingen ten goede te duiden en steeds het beste te hopen, maar toch tevens bedenkende, dat 's

mensen wil veranderlijk is en dat de mens dwalen kan bij het beoordelen van andermans wil, omdat het innerlijk van 's mensen hart door ons niet kan doorzien worden.

Met de oprechtheid van hart is, als *te weinig*, in strijd:

(1). *Laster*, hetgeen betekent, dat men niet alleen onschuldige mensen valselijk beschuldigt, maar ook hetgeen in het algemeen gezegd is, zo verkeerd mogelijk uitlegt, of wanneer men daar nog iets vals bij doet of bij verzint.

(2). *Kwade verdenkingen*, argwaan, gissingen of vermoedens hebben; hetgeen gebeurt, wanneer men hetgeen goed of twijfelachtig gezegd is, zo erg mogelijk opvat en van de vromen verkeerde dingen gist, óf zonder reden, óf ook wel, wanneer men aan de ware gissing (= vermoedens) te veel toegeeft.

Vermoedens of bezwaren hebben is geoorloofd, als wij tenminste geen dwazen of onverstandige plumpe mensen willen zijn, Matth. 10 : 16v.: „Wacht u voor de mensen. Zijt dan voorzichtig gelijk de slangen.” Maar er is een groot onderscheid tussen ze te hebben én er te veel aan toe te geven.

Suspitie is een gissing, vermoeden of indruk van enig kwaad bij iemand, om een geloofwaardige reden, hetzij die nu waar is, of waar schijnt te zijn. En ze is tweeledig. Want een suspitie is of een goede, of een kwade suspitie.

1. Het is een kwade, wanneer men een kwaad vermoeden heeft om een reden, die of totaal onwaar, of niet voldoende is; bij voorbeeld, wanneer men een reden verzint, waar er geen is of wanneer onze naaste onschuldig is. Het is een goede, wanneer men vanwege een genoegzame reden iets vermoedt.

2. Het is een verkeerde, wanneer men uit suspitie of gissing iets recht besluit. Het is een goede, wanneer men de zaak, wanneer aan beide kanten aanwijsbare redenen zijn, in het midden laat.

3. Het is een verkeerde, wanneer men uit suspitie iemand kwaad wil doen. Het is een goede, wanneer men het tegendeel doet.

4. Het is een kwade, wanneer uit suspitie haat voortkomt. En het is een goede, wanneer het tegendeel gebeurt.

Met de oprechtheid van hart is, als te veel, in strijd:

(3). *Dwaze (goed)gelovigheid*, wanneer men lichtvaardig alles (voor waar) aanneemt en gelooft, zonder voldoende of geloofwaardige reden; of wanneer er aannemelijke redenen zijn en men dan toch nog het tegendeel gelooft.

(4). *Pluimstrijken*, wanneer men goedkeurt of prijst hetgeen niet geprezen behoort te zijn, teneinde in die weg goed(eren) of gunst van iemand te krijgen.

3. *Eenvoud*, die hierin bestaat, dat men duidelijk, zonder omwegen, de waarheid spreekt; of dat men de dingen die waar, recht en in een bepaald vak verklaard zijn, eigenlijk en duidelijk uitspreekt en doet.

Hiermee zijn in strijd: het veinzen van eenvoudigheid, dubbelzinnigheid in zeden en in woorden.

4. *Standvastigheid*, welke hierin bestaat, dat men van de bekende waarheid niet afwijkt, noch zijn voornemen verandert zonder noodzakelijke en afdoende redenen, maar dat men standvastig datgene doet en spreekt, wat waar, rechtvaardig en noodzakelijk is. Deze deugd is nodig tot handhaving van de waarheid. Daarom wordt ze hier dan ook mede geboden.

Daarmee zijn in strijd, als *te weinig*: Onstandvastigheid, of lichtvaardigheid, wanneer men zonder enige reden ware opvattingen verandert.

En als *te veel*: Hardnekkigheid of eigenzinnigheid of een *Stoïcijnse* hardheid, als men volhardt in valse opvattingen of in onrechtvaardige en onnutte werken, ook al wordt

men van dwaling overtuigd. Dat komt voort uit vertrouwen op zijn eigen verstand, uit trots, vermetelheid en hoogmoed.

5. *Leerzaamheid*, welke deugd hierin bestaat, dat men ijverig de reden der gevoelens onderzoekt, door gemakkelijk te geloven en toe te geven aan hen, die ons beter kunnen onderrichten; en dat men de wil vaardig maakt om ware en geloofwaardige redenen aan te nemen, en om los te laten hetgeen men eerst - hoewel het onwaar was - voor waarheid aangenomen had. Hiermee zijn dezelfde ondeugden in strijd, die met de standvastigheid in strijd zijn. En voor standvastigheid is ook leerzaamheid nodig. Want standvastigheid zonder leerzaamheid wordt eigenzinnigheid, en leerzaamheid zonder standvastigheid wordt lichtvaardigheid.

Tot nog toe zijn de verklaarde deugden zeer goed samenverbonden. Want de waarheid moet gematigd of bescheiden worden met eenvoudigheid, en oprechtheid van hart moet verstaan en beleden worden door leerzaamheid, en moet behouden worden door standvastigheid. En zo zijn deze voorgaande deugden nodig, opdat er waarheid moge zijn. En de nu volgende deugden zijn nodig, opdat de waarheid in de wereld tot nut moge zijn.

5. *Stilzwijgendheid*, die daarin bestaat, dat men de dingen, die verborgen zijn en niet behoeven gezegd te worden, waar, wanneer en zover he nodig is, verzwijgt en te grote spraakzaamheid vermijdt. Of: Dat men de waarheid op zo'n manier belijdt, dat de verborgen dingen, hetzij die waar dan wel onwaar zijn, verzwegen worden, en dat men alle onnutte en onnodige en vooral alle ontijdige, schadelijke en ergerniswekkende woorden vermijdt.

Hiermee is, als *te veel*, in strijd:

1. *Spraakzaamheid*, als men ontijdig, zonder maat te houden en dwaas spreekt.
2. *Lichtvaardig-* en onbedachtzaamheid in het spreken, als men niet kan zwijgen, maar alle verborgen dingen lichtvaardig eruit flapt.
3. *Verraad*, als men eerlijke werken of raadgevingen bekendmaakt, zodat daardoor aan degenen schade berokkend wordt, van wie hij, die dat bekendmaakt, een vriend schijnt of behoort te zijn; wanneer men het gevaar van een ander of niet afwendt of daarop niet let, wanneer iemand dat behoort of kan te kennen geven. En ook, wanneer men onnodig bepaalde dingen te kennen geeft, zodat deze bekendmaking schadelijk is voor hem, van wie men die dingen te kennen geeft of bekendmaakt; ook, wanneer men dingen, die wel noodzakelijk dienen bekendgemaakt te worden, met dat voornemen te kennen geeft, uit zo'n hart en met zulk een bedoeling, die niet goed is. Tenslotte, wanneer men iets onder een meened of leugen te kennen geeft. Hiermee zijn in strijd, als te weinig:
4. *Stuursheid*, wanneer men te veel stilzwijgend is, en wanneer men iemand de woorden moet afkopen.
5. *Verzwijging der waarheid*, wanneer er noodzakelijke of geloofwaardige oorzaken zijn; d.w.z., wanneer de eer van God, de zaligheid en het welzijn van de naaste, of wanneer onze eigen of andermans zaken, of de liefde tot de vrienden vereisen, dat men spreken zal.

7. *Vriendelijkheid*, of *mededeelzaamheid*, die daarin bestaat, dat men gaarne en met alle mogelijke bewijzen van goedwilligheid hoort, antwoordt en spreekt, wanneer dat nodig is om een noodzakelijke of betamelijke reden. Of: wanneer men graag bij anderen komt en ze bij ons laat komen en men in de gesprekken met woorden en gebaren alle goedgunstigheid te kennen geeft. Of: wanneer men zich bij het horen en antwoord geven geschikt gedraagt, met enig betoon van goedgunstigheid.

Daarmee zijn dezelfde ondeugden in strijd, die met de stilzwijgendheid in strijd zijn, namelijk lichtvaardigheid, stuursheid, zo ook: pluimstrijken en geveinsde vriendelijkheid; vgl. Aristoteles' Ethic. Lib. 4. Cap. 6. Stilzwijgendheid zonder vriendelijkheid wordt stuursheid, en vriendelijkheid zonder stilzwijgendheid wordt praatzucht en lichtvaardige onbezonnenheid. Daarom zijn stilzwijgendheid en vriendelijkheid twee deugden, die onderling grote verwantschap bezitten.

8. *Hoffelijkheid*, d.w.z. een saus der waarheid of der ware rede, die daarin bestaat, dat men door een figuurlijke of oneigenlijke wijze van uitdrukken de waarheid zegt, om anderen te berispen, te vermanen of te vermaken; daarbij steeds de omstandigheden van personen, plaats of tijden in acht nemend. Of: dat men de waarheid kan zeggen met een fraaie wijze van spreken, teneinde anderen te leren, te troosten, te vermaken of te berispen zonder bitterheid. Dit is een bijzondere gave van het verstand, maar toch kan ze door oefening en ervaring van veel dingen verkregen worden.

Hiermee zijn, als *te veel*, in strijd:

1. Schelmerij, wanneer men, vooral in ernstige dingen, met gemene en lelijke woorden schertst. Iemand die zo jukt heet in het Latijn „Scurra”, dat van een Grieks woord „skor” komt, d.w.z. drek, omdat hij vuile, stinkende dingen spreekt.
2. Ontstemdheid, wanneer men met iemand in bitterheid op vinnige manier schertst, en wanneer men anderen, vooral de ellendigen, bespot en plaagt.
3. Achterhalen, wanneer men van anderen valse misdaden (ver)spreidt, en hetgeen twijfelachtig gezegd is, zo slecht mogelijk duidt, in wraakzucht en met de begeerte om schade toe te brengen of in ongunst te brengen.
4. Spozucht, als men ontijdig hoffelijk zijn wil.
5. Plompheid, wanneer men op ongepaste manier zich hoffelijk wil uitdrukken.